

Ljubljana Mladostniki Otroci
Otroška igrišča

Preteklo desetletje slovenske prostorske prakse je pustilo opazne posledice pri tistih prostorskih rabah, ki so povsem odvisne od trajnejših opredelitev in načel. V veliki meri so prizadete rabe prostora, katere so ozko povezane z javnim dobrim in javnimi interesi. Mednje sodijo tudi potrebe otrok in mladostnikov v prostoru. Prispevek predstavlja spoznanja o prostorskih pogojih življenja otrok in mladostnikov. Analiza razmer v Ljubljani odkriva razpon problemov, od sistemskih do povsem operativnih, ki trenutno obvladujejo področje. V odsotnosti urbanističnih in varnostnih normativov sledimo počasnemu razpadu podedovane mreže javnih otroških igrišč in zanemarjanju potreb otrok in mladostnikov v prostoru. Namen prispevka je opozoriti na obrobno pomena tematike v prostorski stvarnosti in strokovnih razpravah, ki je v nasprotju z deklariranim pomenom te prebivalstvene skupine.

Children Childrens playground
Ljubljana Youth

The last decade of Slovenian planning practice has left visible consequences in spatial uses, that depend on long-term definitions and principles. Mainly those types of land use were affected, that are tightly connected with the public good and public interest. Amongst other they include the spatial needs of children and adolescents. The article presents findings on spatial conditions for the life of children and youth. The analysis of conditions in Ljubljana reveals a wide range of problems, in the system and presently prevailing operative level. Owing to a lack of urbanistic and security norms we are on a course of gradual decay of the inherited network of childrens playgrounds and disrespect for the spatial needs of children and younger population. The aim of the article is to disclose the present peripheral importance of the issue in spatial reality and expert debate, that is in contradiction with the declared importance of this population group.

Maja SIMONETI

Otroci in mladostniki v prostoru¹

Od otroškega igrišča do otrokom prijaznega mesta ali od ukrepov do omrežja

1. Opredelitev problema²

Otroška igra je pojmovana kot prostorsko definirana funkcija, za katero je mogoče glede na standarde urediti prostore, kot na primer za parkiranje avtomobilov. Kljub temu danes otroci ostajajo brez igrišč, večina načrtovanih območij za igro otrok pa odraža prevlado estetike odraslih nad potrebami otrok in naravo (Boching in dr. 1989) ali pa so kot karikira Moore, obstoječe ureditve otroških igrišč poskusi odraslih, da bi nadzirali otroško obnašanje (Moore 1989).

Otroška igrišča se kot predhodniki današnjih pojavijo z industrijsko družbo. V razmerah socialne diferenciacije in množičnega začetka življenja v mestih sta bila dom in družina, ki sta dotodaj razmeroma uspešno nudila prostor igri in otroku, prizadeta. Ulica, trgi in drugi mestni prostori so bili vedno bolj prenasitjeni z nevarnostmi. Spremembe so, še posebej s povečano gostoto prometa, navedle na izločanje posebnih prostorov, namenjenih igri otrok.

Pravica otroka do igre je osnovna človekova pravica, na kar še posebej opozarja Konvencija o otrokovih pravicah (UNICEF, OZN, 1989). Brez volilne pravice in možnosti odločanja so otroci in mladostniki odvisna prebivalstvena skupina, ki svojih zanimanj v procesu odločanja in sprejemanja odločitev ne more zastopati sama. Odgovornost za pogoje življenja otrok in mladost-

nikov v prostoru je povsem v domeni odraslih.

Otroci in mladostniki so prebivalstvena skupina s potrebami, ki se odražajo tudi v prostorskih ureditvah in prilagoditvah. Značilno je, da so z vidika posameznika te potrebe prehodnega značaja, medtem ko so v povezavi s potrebami drugih prebivalstvenih skupin izhodišče urejanju prostora. Danes sledimo razpravam o povsem novem uveljavljanju teh potreb v prostoru. Poudarjena je potreba po upoštevanju te populacije v celotnem prostoru, za razliko od preteklosti, ko se je večino pozornosti posvečalo urejanju posebej odrejenih in urejenih prostorov. Na splošno so ureditve, ki upoštevajo potrebe otrok in mladostnikov, prijazne tudi drugim uporabnikom prostora.

Del populacije na prehodu v odraslost, tudi zaradi neustreznih prostorskih ureditev, zaide na pot vandalizma in drugih družbeno manj sprejemljivih oblik obnašanja. Pri tem so posamezni mladostniki še povsem odvisni od staršev, večji del pa je že sposoben artikulirati svoje prostorske ureditvene želje in neposredno sodelovati pri prostorskih izvedbah. Kaže, da je eden velikih problemov odraščanja v urbanih okoljih programska praznina, ki nastopi v prostem času že pri prehodu na višjo stopnjo osnovne šole in predvsem po koncu osnovnega šolanja (Ule, Rener, 1998). Klasične otroške igre postanejo nezanimive, šolsko dvorišče in otroška igrišča prav tako. Naklonjena skrb odraslih, spremljanje

otrokovega programa in druženja, je pretežno usmerjena k majhnim otrokom, medtem ko se pri večjih zoža na posredovanje ob problemih. Nove družbene vloge na prehodu v odraslost se morajo otroci šele naučiti in nedopustno je, da so pri tem tako brezbržno prepuščeni sami sebi in vrstnikom.

Na področju javnih otroških igrišč je prišlo do opaznega poslabšanja razmer v začetku devetdesetih let. Dogajanje je bilo povezano z lastninjenjem stanovanj, katerega posledica je še danes aktualna razprava o funkcionalnih zemljiščih lastninjenih objektov. Najprej se je temeljito skrčil obseg javno vzdrževanih površin. Nekajletno skromno vzdrževanje je, ne glede na vprašanja lastništva, ponovno nadomestila mestna skrb, med drugim tudi za otroška igrišča³. Razprava o pomenu vzdrževanja se bo v končni fazi usmerila tudi v ureditve in funkcije posameznih površin neodvisno od njihove lastnine. V okviru svoje pristojnosti za urejanje prostora si bo zato prizadevalo mesto in tako uveljavljalo javni interes nad zasebnim. Takrat bo pomembno, kako bodo opredeljene potrebe otrok in mladostnikov v prostoru. Prispevek k temu želi postati predstavitev ljubljanskega primera in razprava v zvezi z njim.

V prostorskem načrtovanju pretekle dobe je bilo za uveljavljanje prostorskih potreb otrok uporabljano dogovorno-normativno načrtovanje. Nikoli uradno sprejeti urbanistični normativi in standardi so bili v praksi uporabljani na vseh ravneh načrtovanja. Posledica takega dela je tudi razmeroma bogat fond javnih otroških igrišč v slovenskih mestih, ki pa je v razmerah pragmatičnega urbanizma ogrožen. Še več, analiza razmer v Ljubljani kaže, da je to področje prostorskega načrtovanja danes izrazito zapostavljeno. Še posebej neupoštevani so odrasčajoči otroci. Odsotnost planiranja in statusnega reševanja prostorskih potreb otrok in mladostnikov je privedla do razmer, v katerih je nadstandardno stanovanje na primer povezano predvsem s kakovostjo

notranjosti objektov. Kakovost odprtega prostora pa se meri z razpoložljivimi parkirnimi prostori, zaradi česar so prebivalci več kot prikrajšani za potencialno ponudbo odprtih površin. Zanimivo je, da so na področju stanovanjskih površin že pričeli delovati mehanizmi kontrole, sprejeti Pravilnik o minimalnih tehničnih pogojih stanovanjskih stavb in stanovanj⁴. Storjen je tako korak k zaščiti potrošnika, medtem ko je na področju odprtega prostora, funkcionalnih površin stanovanjskih stavb, še vedno mogoče marsikaj. Kako daleč je to od primera Stockholma, kjer od leta 1972 velja zakon, ki zahteva, da morajo vse hiše z več kot dvema družinskima stanovanjema imeti na svojem zemljišču prostor za igrišče (Otroška igrišča, 1973, str. 21), dobro vedo lastniki nadstandardnih stanovanj.

V pričujočih razmerah so v zadregi predvsem predstavniki stroke v upravi in načrtovanju, ki nimajo v rokah nikakršnih mehanizmov, kaj šele izoblikovanih ciljev, ki bi jih pri svojem delu zasledovali in tako zagotavljali ureditve, naklonjene otrokom in mladostnikom. Značilnosti prebivalstvene skupine, pomen, ki ji ga družba pripisuje, nova spoznanja o potrebi po celovitem urejanju razmer, zahteve po neposrednem vključevanju otrok in odraslih v urejanje razmer, javni značaj teh zadev in predvsem prostorske potrebe v razmerah trenutne prostorske prakse navajajo na široko strokovno obdelavo.

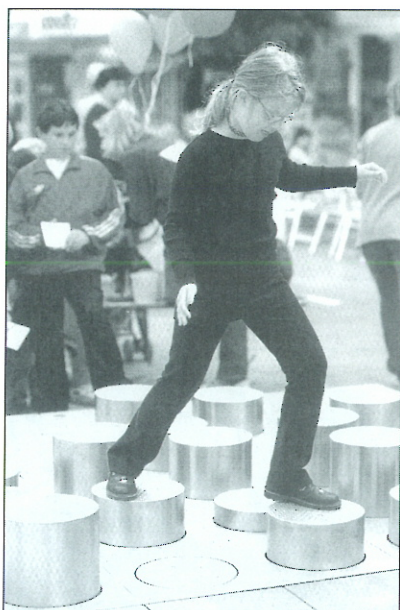
Prostorske ureditve za otroke in mladostnike so po svoji naravi javne investicije oziroma investicije v javno dobro. V slovenskem prostoru je v tem smislu problem neopredeljeno področje javnega dobra, posledica katerega je vztrajno zmanjševanje prostorskih potencialov za zagotavljanje programov s teh področij. Da bi se izognili posledicam bo postopoma potrebno sprejeti nedvoumno stališče prevlade javnega interesa nad zasebnim ne glede na lastnino, kar je nenazadnje predmet prostorskega planiranja, kakršnega se oklepa tudi razviti svet.

2. Primer Ljubljane

Za Ljubljano je bila izdelana raziskava o stanju na področju javnih otroških igrišč (Simoneti 1998). Naloga je izdelana na osnovi pregleda literature kot širšega primerjalnega okvira za oceno razmer na obravnavanem področju, v sodelovanju s predstavniki formalno in neformalno delujočih na področju otroških igrišč v mestu Ljubljana in s terensko analizo. Rezultati raziskave so večstranski, od nastavitve enotne evidence javnih otroških igrišč v Ljubljani, razprave o zasnovi omrežja površin in ureditev za potrebe otrok in mladostnikov v mestu do vprašanja kakovosti igralnih površin ter nenazadnje opozorila državi, da je glede na razmere dolžna poskrbeti za potrebe otrok in mladostnikov v prostoru ter zagotoviti ustrezno raven varnosti in kakovosti.

Mesto danes razpolaga z omembe vrednim številom otroških igrišč⁵. Propadanju tega fonda iz začetka devetdesetih let je sledila akcija prenove in vzdrževanja javnih otroških igrišč. Opozorilo o poslabšanih razmerah je prišlo od Mestne zveze prijateljev mladine, katere člani so izdelali tudi podrobno analizo razmer na terenu in tako vzpostavili pogoje za delo mestnih oddelkov (MZPMS, 1996). Odstranjena so nevarna in dotrajana igrala, ostala so prenovljena. Na posameznih lokaci-

jah so postavljena nova sodobna igrala. Razmere na terenu kažejo, da so v primerjavi s trendi v razvitih okoljih obstoječa javna otroška igrišča zastavljena programsko skromno, zoženo na vidik igral, brez ustrezne podpore v zasaditvah in drugih parkovnih ureditvah. Celo nekatera novejša igrišča ne ponujajo ustreznih pogojev za zadovoljitev potreb otrok, mladostnikov in njihovih spremljevalcev. Prostori, opremljeni z najnovejšimi igrali, ne ponujajo sence in udobnih prostorov za počitek in opazovanje otrok pri igri, so brez javnih sanitarij in se s posameznimi posegi celo odmikajo od zasnove javnih prostorov⁶. Predvsem pa je v mestu očitna odsotnost ureditev za starejše otroke in mladostnike. Pri tem je izrazit problem sprejemanja te populacije v stanovanjskih okoljih, saj v posameznih primerih celo igrišča za majhne otroke motijo prebivalce, medtem ko je ideja, da bi se za blokom igralo košarko ali rolalo po poligonu, zaradi pričakovane hrupa in drugih spremljajočih pojavov druženja večjih otrok praktično nesprejemljiva⁷. Večji otroci so s svojimi dejavnostmi nekako nezaželeni na otroških igriščih za majhne otroke, ker jih motijo in celo ogrožajo, hkrati pa skoraj ni posebnih ureditev zanje.

V raziskavi je bilo med drugim ugotovljeno, da obstoječa igrišča trenutno niso smiselno kategorizirana, kar prispeva k dodatnim problemom tako v smislu prostorske razporeditve, kot v smislu odgovornosti urejanja in vzdrževanja. Ne le da je število kategoriziranih javnih otroških igrišč iz razmeroma skromnega v parih letih pozorne skrbi bistveno naraslo, problem je tudi sam pomen kategorizacije. Kakor hitro je ta povezana z mestno odgovornostjo za urejanje in vzdrževanje, takoj postane razvidno dvoje, da morajo biti javna otroška igrišča smiselno prostorsko razporejena in da je število takih igrišč avtomatično povezano z višino razpoložljivih sredstev. Edino razumljivo se zdi, da je vsebinska in programska kategorizacija posredno povezana tudi s pripisanimi odgovornostmi.

V interesu mesta je zagotoviti enakoverno preskrbljenost s kakovostnimi igralnimi površinami. Seveda pa se odpira pomembno vprašanje, kaj z igrišči, ki jih ne vzdržuje mesto. Stanje nenadzorovanega spreminjanja namembnosti, ki je posledica zanimanja novo ozaveščenih lastnikov funkcionalnih površin oziroma pomanjkanja prostora v stanovanjskih območjih, je nesprijemljivo. Za vzpostavitev dialoga je potrebno oblikovati nedvoumna strokovna izhodišča, podprta s soglasjem mestne uprave, da postane uveljavljanje javnih interesov dnevna praksa v urejanju prostora.

Eden od raziskovalnih ciljev je bilo tudi preučevanje povezav med posamezniki in institucijami, ki delujejo na področju. Ker je v svetu sodelovanje pri delu z otroki in predvsem za otroke tradicionalno (angleška nacionalna zveza za igralne površine, NPFA, je bila ustanovljena leta 1926, svetovna zveza za otroška igrišča, IPA, 1961), je bilo razumljivo, da se tudi temu posveti pozornost. Tudi pri nas ima povezovanje formalnega in neformalnega delovanja dolgo tradicijo in bilo je odločilno v nastalem položaju v začetku devdesetih let. Povezava med ljubiteljstvom in odgovornimi pa postaja nezadostna v položaju, ko mesto razpravlja o omrežju ureditev in posegov za zadovoljevanje potreb otrok in mladostnikov v prostoru. Prenos ugotovitev raziskave v urbanistično izhodišče za dolgoročno načrtovanje zahteva več politične podpore in sredstev, kot sta jih trenutno povezani področji sposobni vzpodbuditi. Interesno povezani sodelavci mestne uprave in predstavniki nevladne organizacije niso sposobni vplivati na premik v urbanistični praksi, čeprav sistematično delujejo na področju dvigovanja kakovosti igralnih površin in zagotavljanja pogojev za življenje otrok in mladostnikov v mestu.

Razmere na obravnavanem področju so v primerjavi s preteklostjo in tujo prostorsko prakso nezadovoljive⁸. Deklarativna naklonjenost tej populacijski skupi-

ni ne zagotavlja pogojev za urejanje novih igrišč, niti za kakršnokoli vsebinsko prenovo obstoječih igrišč. Še več, v danih razmerah ni zagotovljena niti statusna zaščita obstoječih lokacij niti ustrezna preskrba mesta s temi programi, kaj šele raven varnosti igral in igralnih okolij ali celo varnosti mesta kot takega. Po eni strani je odprto vprašanje javnih otroških igrišč, ki sovpada z vprašanjem funkcionalnih zemljišč in posredno z razpoložljivimi sredstvi za vzpostavitev javnega fonda igralnih površin v mestu. Po drugi strani se je v desetih letih zgodilo, da se je tema povsem umaknila iz prostorsko načrtovalskih krogov. To pomeni, da tako pri novih načrtih in ureditvah kot pri prenovah potrebe otrok in mladostnikov niso sistematično vključene. Glede urbanističnih standardov in normativov se zadeve umikajo dogovorni praksi, katere eden največjih problemov je razporeditev moči, pomena interesov. Osveščenost projektantov pa je pod prevelikim pritiskom investitorjev, da bi lahko bila učinkovit način prenosa tega zanimanja v pro-

stor. V takih razmerah družbene prepoznavnosti prostorskega interesa oziroma problema je odsotnost prostorskega dela mestne uprave pri reševanju problemov razumljiva, vendar nikakor ne sprejemljiva. Zagotovitev lokacij za javna otroška igrišča in drugih pogojev za uveljavljanje prostorskih potreb otrok in mladostnikov v mestu je prvi pogoj za sistematično urejanje razmer in podstat vsakega programa prenove, vzdrževanja in novih ureditev. Postati mora del dolgoročne prostorske razvojne strategije, ki bo vodila delo v upravi v smeri zelenih celovitih rešitev.

3. Nova otroška igrišča

Primerjava domačih razmer z drugimi primeri kaže na nekatere bistvene razlike v obravnavi potreb otrok in mladostnikov. Te so očitne v prostorskih ureditvah in še posebno v povezovanju posameznikov pri delovanju za dobro otrok. Razlika v kakovosti in količini delovanja, ki vključuje sode-

lavce različnih interesov, strokovnosti in položajev⁹, je presenetljivo velika in zastavljata se resni vprašanji, kaj lahko dosežemo brez takega prepletanja sodelavcev oziroma kdaj lahko podobno intenzivnost sodelovanja, ki sloni predvsem na neplačanem delu in prispevkih, pričakujemo pri nas. Ponudba igral, predvsem pa celovitih ureditev igralnih površin danes sega do skrajnih meja predstavljivega. Temu po eni strani botruje dejstvo, da so otroci posredno pomembna tržna niša, za katero je v razvitem svetu ponudba zelo velika¹⁰. Po drugi strani pa je razlog mogoče iskati v tudi v prepoznavanju problemov in odzivanju nanje oziroma možnostih za odzivanje v posameznih okoljih. Ravni obravnave problemov so se od splošno priznane skrbi za življenjske razmere otrok spustile v podrobne vidike varnosti, specifičnih razvojnih potreb, razvoja igral, animacije pri igri, sodelovanja z otroki pri urejanju in vzdrževanju, ločevanja in združevanja otrok pri igri, pa vse do problemov, kot so vandalizem ali deklince, ki se nekje na prehodu v puberteto povsem umaknejo iz aktivne igre v odprtem prostoru.

Javna otroška igrišča so in ostajajo pomembne prostorske ureditve za otroke. Pri tem sta pomembna prostorski in programski vidik, to je razporeditev igralnih površin v mestu in zadovoljitev potreb različnih starostnih skupin. Poseben pomen ima javnost teh površin, to je nemotena dostopnost za vse uporabnike, kar pa ne izključuje nočnega zaklepanja ali nadzorovane uporabe, pač pa prepoveduje komercializacijo površine oziroma izločevanje za posebno uporabniško skupino. Hkrati je danes prevladala prostorska praksa, ki uveljavlja potrebe otrok kot merilo urejanja vsega mestnega prostora (Stadt für Kinder (1992) Grosse-Bachle (1993)). Programski projekti tipa »mesto otrokom« obvladujejo razvita urbana okolja in temeljijo na dveh vzajemnih spoznanjih: da otroci živijo vseh povsod in da so ureditve prijazne otrokom, prijazne tudi drugim prebivalstvenim skupinam.

Novi način obravnave sledi spoznanjem, da otroci mnogo več časa kot na igriščih preživijo na drugih odprtih površinah, da se njihov vsakdan vedno bolj prepleta z drugim urbanim življenjem, da se z odraščanjem povečuje njihova samostojnost, nikakor pa ne potreba po stikih z odraslimi.

Na ravni uravnavanja prostorskega razvoja mesta in predvsem razporejanja javnih programov je zato potrebno zagotoviti pogoje za uveljavitev potreb otrok in mladostnikov v prostoru tako v posebnih ureditvah tipa otroško igrišče, kot v nizu priporočil za urejanje javnih odprtih prostorov z vidika potreb te populacije in povezav z drugimi prebivalstvenimi skupinami in njihovimi interesi v prostoru. Način, ki je obvladoval preteklo slovensko prakso, ko je prihajalo do navideznih prikazov potrebnih površin in ozkega reševanja potreb predvsem v posebej prilagojenih ureditvah tipa otroško igrišče, igrišče ob šoli in vrtcu, je za vselej preživet. Če so takrat ostale pobude, da mora biti okolje načrtovano tako, da bo kar najbolj prilagojeno potrebam otrok, preslišane, je danes potrebno narediti še korak naprej. »Pri urbanističnem načrtovanju zunanjega stanovanjskega okolja si zastavimo cilj, naj bo zunanji prostor naseja v celoti primerno oblikovan tudi za otroka« (Otroška igrišča, 1973:15). Poziv iz sedemdesetih let je povsem v sozvočju s sodobnimi spoznanji. V Sloveniji je bilo v zadnjih desetih letih urejenih zelo malo novih otroških igrišč, hkrati pa so dozorele razmere, ko zgolj urejanje otroških igrišč zdaleč ne zagotavlja več zelene kakovosti bivalnega okolja za eno posebnih prebivalstvenih skupin.

Pri urejanju problemov s področja potreb otrok v prostoru posebej izstopa pozornost, ki se jo posveča otrokom na prehodu v odraslost, to je starim nekako od deset, dvanajst let pa do šestnajst. Mladostniki s svojimi lastnostmi in potrebami izstopajo iz kroga osnovnih potreb, ki jih rešuje klasično otroško igrišče. Njihovi naravi ne ustrezajo priredbe prostora za igro

majhnih otrok. Pri njih prevladujejo potreba po nepredvidljivem, odraslim manj izpostavljenem okolju za preizkušanje sposobnosti in druženje z vrstniki. To so otroci, ki prekinjajo obvezno izobraževanje, kar predstavlja resno prelomnico v njihovih življenjih, saj je to prekinitev sistematične družbene skrbi za otrokov razvoj in pogoje njegovega življenja. Zato ni nenavadno, da v razvitih okoljih toliko skrbi posvečajo prav urejanju razmer za njihove potrebe. Nenazadnje je to prebivalstvena skupina, ki je najpogosteje vpletena v uničevanje igralne in parkovne opreme in trpi posledice programskih praznin prav zaradi izključenosti iz sistemov. Izkušnje kažejo, da so majhni otroci družbeno sprejeti, njihove potrebe splošno prepoznane, medtem ko se večje otroke, zaradi hrupa in dinamike njihove igre, že odriva iz stanovanjskih okolij, pripisuje se jim namerno povzročanje škode in opaziti je bistveno nižjo stopnjo družbene sprejetosti.

Primeri vključevanja večjih otrok v urejanje igralnih površin in vodnje igre so skupaj s posebnimi ureditvami za njihove potrebe očitno trenutno najboljši način za reševanje problemov. Izkušeni opozarjajo, da je potrebno pri vsej opremi javnih odprtih prostorov zagotavljati odpornost proti uničevanju, tako da so na primer tudi igrala prilagojena teži in moči odraslih uporabnikov (Phillips, 1995; Stadtgartenamt Wien, 1997). Tako imenovana »vandal proof« oprema je edina prava reši-

tev za urejanje odprtega prostora, zmanjšuje stroške urejanja in vzdrževanja, predvsem pa zmanjšuje probleme okoli iskanja krivcev za škodo in preprečuje ideje, da naj se opremo rajši odstrani kot da bi uničena kazila prostor. Tak odnos do vandalizma omogoča iskanje rešitev za aktivno populacijo otrok in predstavlja prilagajanje ureditev različnim potrebam.

V okviru iskanja različnih in doma spregledanih vzorov je potrebno omeniti vsaj še dve zelo pomembni vsebini, ki bosta po-

stopoma morali postati skrb načrtovanja za potrebe otrok in mladostnikov v prostoru. V resnici gre za pozornost do otrok s posebnimi potrebami¹¹, ki v vsakem primeru ostajajo potrebe v prostoru oziroma potrebe otrok. V svetu se že nekje od sredine sedemdesetih let poudarjeno ukvarjajo z iskanjem prilagoditev odprtih prostorov za uporabnike s posebnimi potrebami. Nenazadnje so vrtovi z ureditvami, prilagojenimi za slepe in slabovidne, znani že iz časov med obema vojnama, invalidom prilagojena okolja pa so vsakdan njihovih družin. Zanimanje posebnih potreb manjših skupin ljudi v javnih prostorih je zato drža, neprimerena za razvito družbo. Še več primeri govorijo o tem, da prireditve prostora za potrebe drugačnih uporabnikov bogatijo odprte prostore in povečujejo njihovo privlačnost za rabo ter so most za sobivanje različnih prebivalcev. Med nekoliko posebne skupine uporabnikov raziskovalci v Evropi umeščajo tudi deklice, ki po opažanjih nekako po desetem letu v velikem številu opustijo aktivno rabo odprtih igralnih površin (Mädchengerechte Spielplätze, 1995). Razloge za to je mogoče pripisati njihovemu razvoju, povečani skrbi odraslih za njihovo varnost in nenazadnje tudi manj privlačnim ureditvam glede na njihove porajajoče se drugačne potrebe (Kinder sind Mädchen und Jungen, 1996). Govorimo o zmanjšani potrebi po dinamiki in povečani potrebi po druženju, mirnih igrah in opazovanju drugih. Za tovrstno rabo odprtih površin bi morali pomembno dvigniti kakovost sedežnih površin, higieno odprtih prostorov in ponudbo mirnih kotičkov za igre ob mizah, kar ponovno pomeni samo dviganje kakovosti odprtih površin in povečevanje privlačnosti tudi za druge uporabnike.

Kot še ena od pomembnih tem, ki vodijo delovanje na področju prizadevanj za otrokom prijazna okolja, se odprta vprašanje varnosti. Varnost predstavljajo varna igrala, vzdrževano okolje, zdravju neškodljive rastline v bližini igrišča, in

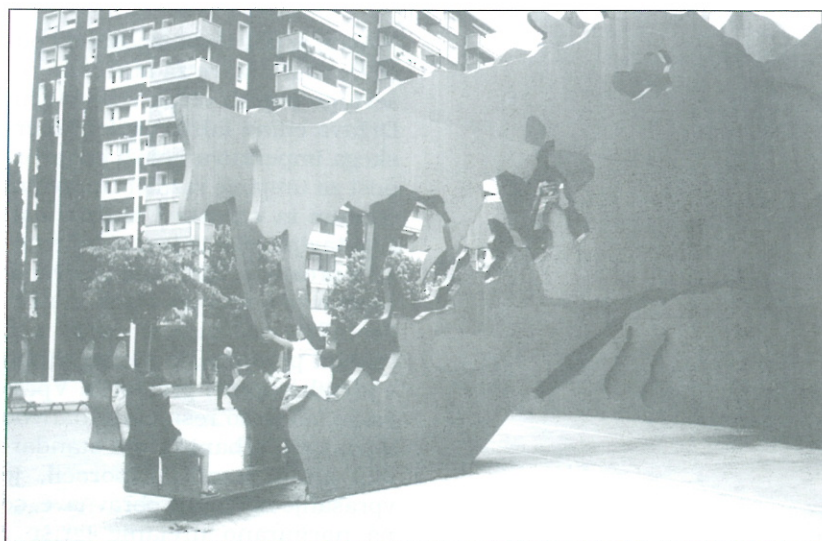
tudi osveščeni vozniki in lastniki psov, in šele na drugem mestu različni ukrepi. Kakorkoli se odvijajo posamezni primeri nesreč pri igri, je potrebno ugotoviti, da so najboljše zagotovilo za zmanjšanje nesreč pri igri prisotni odrasli in otroci, ki skrbijo za varnost sebe in drugih. Kako se v prakso varnosti vključujejo ograje in pazniki na igriščih, zaklepanje igralnih površin, nočna osvetlitev in standardi za izvedbo in montažo igral? Kot pomembna dopolnila in za zmanjševanje nevarnosti, ne pa kot zagotovila za stoodstotno varnost in odveza od skrbi.

Kaj torej upoštevati pri načrtovanju novih igrišč? Vodilo pri načrtovanju naj bo, da se otroci spominjajo zastrašujočih, misterioznih, občutljivih, posebnih prostorov in dogodkov. Otroci morajo imeti čas in možnosti za igro. Odrasli pa morajo otrokom pomagati, sodelovati z njimi. Kje je torej velika priložnost otroških igrišč, kakršne vedno bolj glasno priporočajo strokovnjaki in želijo otroci? Otroci skupaj z odraslimi soustvarjajo igralni proces tudi takrat, ko sodelujejo pri izgradnji igrišča. Pri tem pride do danes redkih »ugodnih« srečanj otrok z odraslimi in do občutka koristnosti pri otroku. Osnovno načelo naj bi bilo, da igrišče ponuja mnogotere možnosti otrokom različnih sposobnosti in želja, vključujoč fizično in umsko prikrajšane. Nova igrišča so na pogled manj lepa in manj urejena, in vendar zahtevajo veliko več truda vseh, da nastanejo in zaživijo. Njihov namen je ponuditi otrokom igralni, bivalni prostor pod nebom. Ugotovljeno je, da se na igrišču v naravi otroci mešajo po spolu in starosti ter socialnem izvoru, da so bolj sproščeni in iznajdljivi, da so lažje posebni, izjemni in da lažje prilagodijo svoje aktivnosti svojim sposobnostim ter si tako omogočijo obvladovanje položaja in prijetno počutje. Pomembne so igre otrok mešanih starosti in igre vživljanja. Takrat otroci počnejo stvari, ki jih želijo, se obnašajo, kot se sicer ne smejo, kajti dobro vedo, da jim določene stvari v življenju niso dovo-

ljene. Otroci potrebujejo sebi enaka bitja, tudi živali ter elementarne materiale: vodo, umazanijo, prah, drevesa, gozd. Ob vsem tem jim nadvse veliko pomeni pozornost odraslih. Ni nujno, da so to starši. Ob igri, graditvi, ustvarjanju igrišča se spletejo zanimive vezi. Otroci se navežejo na vrtnarja, paznika, voditelja igre, mamice, ki z vozički hodijo na igrišče in znajo pripovedovati lepe pravljice, kot pač sami izberejo. Tudi brez vsega tega bodo otroci preživeli, vendar ne smemo biti presenečeni, če se ne bodo nikoli naučili nekaterih socialnih lekcij, pripadnosti prostoru in iniciative (Gulič, 1989).

4. Zasnova omrežja za otrokom prijazno okolje

Predlog za reševanje dejanskih razmer v Ljubljani in nenazadnje tudi v državi temelji na zbiru spoznanj iz literature, tujih primerih in primerjavi teh s stanjem v prostoru. Predlog sloni na ideji, da se organizira mreža za otrokom prijazno okolje, ki deluje kot organizacijsko in prostorsko omrežje ter tako povezuje dve bistveni stvari, človeški in prostorski potencial. Omrežje gradi na povezovanju različnih ravni delovanja in ga je mogoče začeti graditi takoj, ne glede na dejanske zakon-

ske možnosti, ter ga sproti dopolnjevati v zelenih smereh in prostorih. Način gradnje omrežja je blizu naravi problema in načinu, kakršnega pri delovanju lahko prepoznamo v razvitejših okoljih. Omogoča delovanje v okviru zagotavljanja javnega interesa, ki ni nedvoumno opredeljeno v zakonskih predpisih načrtovanja in urejanja prostora, hkrati pa so nekateri pomembni segmenti podrobno obravnavani v okviru sistemskih rešitev organiziranega izobraževanja, zdravstva in socialnega varstva. Skratka, ugotoviti je mogoče, da na področju življenja otrok in mladostnikov obstaja množica aktivnosti, ki so različno formalno opredeljene in torej tudi različno razporejene v smislu tega, kakšen odstotek prebivalstvene skupine dosegajo. Cilj omrežja bi bil zagotoviti, da se čim več vsebin dotakne vseh slovenskih otrok in mladostnikov ter njihovih potreb v prostoru. Zato naj bi se uravnavanje področja preskrbljenosti z javnimi otroškimi igrišči in ureditvami za otroke in mladostnike v prostoru preneslo tudi na državno raven, zato naj bi se mreža javnih šol in vrtcev povezala v omrežje ureditev za otroke in mladostnike, zato naj bi se povežalo sodelavce Zveze prijateljev mladine Slovenije in k sodelovanju pritegnilo še več odraslih v posameznih okoljih, zato naj bi se izkoristilo znanje naših učiteljev in vzgojiteljic in aktivno sodelovalo z otroki pri urejanju in vzdrževanju.

Najprej je potrebno izpostaviti odgovornost države za statusno reševanje potreb otrok v prostoru. Država edina lahko prek planerskega imperativa naloži odgovornost za urejanje razmer upravnim enotam in vzpostavi nadzor nad zagotavljanjem te javne dejavnosti v prostoru. Statusno reševanje zagotavlja potrebam otrok in mladostnikov nedvoumno mesto med rabami prostora, ki se realizirajo v javnih odprtih prostorih. Vprašanje, ali se to rešuje normativno s pomočjo urbanističnih standardov ali obveznih priporočil, je vprašanje nadaljnje obravnave, se pa normirano urejanje igrišč v

svetu vse bolj umika odzivanju na potrebe in interese. Vsekakor pa države ne odvezuje odgovornosti za pogoje načrtovanja novih otroških igrišč tako v obstoječem urbanem tkivu, kot v novozgrajenih okoljih. V tem kontekstu je potrebno rešiti tudi vprašanje varnosti površin, ureditev in predvsem igral. Država mora zagotoviti pogoje uvoza igral in izdelave domačih igral, ki bodo zadoštila najvišjemu možnemu standardu varnosti.

V okviru takih pogojev se lahko počasi vzpostavlja prostorsko in organizacijsko omrežje, ki temelji na široki prepoznavnosti problemov in dvigovanju zavesti o odgovornosti odraslih za njihovo reševanje. Tovrstna kampanja je po vsej verjetnosti še stvar države. Zelo veliko lahko prav v smislu varnosti in občutka sprejetosti pomeni osveščena javnost, ki otroke, tudi mladostnike, sprejema kot svoje. Drža, ki zahteva odgovorno ravnanje odraslih in sega v občutljivo območje poseganja v drugega človeka, ni najenostavnejša, je pa za civilizirana okolja edina sprejemljiva. Skrb za sočloveka se začne, ko neznanemu malčku pomagamo z gugalnice, nadaljuje ko šolarja opozorimo, naj ne meče na tla papirjev, in ko pomagamo starejšemu prek ceste.

Opisani krovni pogoji olajšajo delovanje v posameznih okoljih, predvsem pa predstavljajo zagotovilo pokritosti prostora, preprečujejo prakso, ki ne upošteva potreb otrok in mladostnikov v prostoru. V posameznih okoljih je, odvisno od sedanje organizacijske strukture in stanja v prostoru, možno pričakovati različne rezultate.

V Ljubljani je na osnovi raziskave zastavljeno delo v več korakih. Kot prva je predvidena izdelava enotne evidence javnih otroških igrišč, ki sledi dvema ciljema: izdelati prikaz prostorske pokritosti z javnimi otroškimi igrišči in v naslednjem koraku opredeliti vprašanja urejanja in vzdrževanja, povezana z njimi. Glavnina problema se skriva v razmerju med lastnino zemljišča in javnimi

funkcijami. Zgledi kažejo, da lastnina in raba prostora nista neposredno povezani, ker je uravnava rabe prostora javna zadeva v pristojnosti skupnosti in ne posameznika, lastnika. Kot je znano iz slovenske prakse lastniki zemljišč tega pri nas nočejo razumeti, uprava in stroka pa si tudi ne prizadevata pretirano, da bi jih k temu usmerjala. Kljub temu je prav področje javnih otroških igrišč in ureditev za otroke in mladostnike ena od javnih zadev, ki jih mesto mora urediti tudi na zemljiščih, ki niso v njegovi lasti, da bi zagotovilo ustrezno razporeditev tovrstne ponudbe. Sprememba namembnosti zemljišč je stvar odločitev pristojnih organov, in ne lastnikov zemljišč.

V drugi fazi je predvidena urbanistična analiza stanja, ki naj bi na osnovi statističnih podatkov in pokritosti z igralnimi površinami in ureditvami ter izkazanih, prepoznanih potreb vodila v zasnovo prostorskega omrežja ureditev. V zasnovi naj bi bile povezane tudi poljavne površine ob šolah in vrtcih kot generatorji kakovosti in strokovnega vodenja. Predvsem pa je cilj zasnove zagotoviti stanje enakomerne preskrbljenosti mesta z ureditvami različnih kakovosti. Besedilo, ki spremlja prostorsko zasnovo sistema javnih površin za potrebe otrok in mladostnikov v prostoru, po eni strani razlaga zasnovo, po drugi pa predstavlja načine uveljavljanja s planom sprejetega režima zadovoljevanja potreb otrok in mladostnikov na različnih ravneh prostorskega načrtovanja v mestu. Cilj zasnove je namreč, uveljaviti nekakšen programski sistem, ki ima prostorski in vsebinski del in zagotavlja prostorske in formalne okvirje za dosledno uveljavljanje potreb otrok in mladostnikov v mestnem prostoru. V idealnih pogojih bi besedilo vpeljalo tudi načine financiranja, davčnih olajšav, obveznosti lastnikov, posameznikov in upravljavcev stanovanjskih objektov in stimulacijskih ukrepov. Podalo bi skratka dolžnosti in pravice mesta, investitorjev in uporabnikov mestnega prostora.

Seveda je mestu predlagano organiziranje delovne skupine za otroška igrišča, ki bi povezovala mestne uradnike in zainteresirane meščane ter koordinirala delo na področju. Ker je zametek take delovne skupine v Ljubljani že dejaven, ne bo težko začeti z razširjanjem kroga interesentov po stroki in prepričanju. Med prvimi bodo morali pristopiti k sodelovanju trenutno povsem odsotni urbanisti. S temo legitimizacije problema otroških igrišč in splošnih pogojev za življenje otrok in mladostnikov v mestu se delovna skupina že srečuje, izdelava evidence kot delovnega orodja za vzdrževanje in urejanje od mestnih služb in lastnikov ter baze za nadaljnje načrtovanje, prenovo in preurejanje pa je tekoča naloga.

Upoštevač nekatera splošnejša načela delovanja na področju in v povezavi z drugimi domačimi in tujimi okolji, bi se lahko na obravnavanem področju v Ljubljani in Sloveniji v razmeroma kratkem obdobju doseglo vidne in predvsem uporabne rezultate. Nujen pogoj in razvojni trend je povezovanje na različnih ravneh: med posameznimi strokovnimi službami in zainteresiranimi javnostmi, povezovanje posameznih igrišč v mrežo igralnih površin in širših, otrokom prilagojenih ureditev naselij, povezovanje institucionalnih igrišč (šole in vrtci) v mrežo, navezovanje otroških programov na druge rekreativne in pristočasne aktivnosti prebivalcev, vse v smislu kvalitativnega in kvantitativnega dopolnila mreže.

Mag. Maja Simoneti, univ. dipl. inž. kraj. arh., Ljubljanski urbanistični zavod d.d.

Opombe

¹ V besedilu je z uporabo besedne zveze otroci in mladostniki poudarjeno dejstvo, da je tema reševanje prostorskih potreb vse odvisne, odraščajoče, prebivalstvene skupine. Spoznanja kažejo, da so potrebe večjih otrok (nekako med desetim in šestnajstim letom) pogosto povsem neupravičeno zanemarjene.

² Besedilo prispevka je rezultat raziskovalnega dela in neformalnih prizadevanj (Simoneti, 1999; Šuklje, Simoneti, Vahtar, 1998) uveljavljanja potreb otrok in mladostnikov v slovenskem prostoru in družbi.

³ V Ljubljani je na primer število javnih otroških igrišč za katere skrbi oddelek za predšolsko vzgojo in izobraževanje, vsako leto večje.

⁴ *Odslej bo lahko gradil tudi nelastnik zemljišča*. Križnik, B., Delo 24. 5. 2000.

⁵ V seznamu, izdelanem na osnovi različnih evidenc za potrebe raziskovalne naloge, je zbranih 200 lokacij.

⁶ Tak primer je dovoljenje za vnos parnega vlakca v tivolsko igrišče. Sprejemljivost programa, ki zahteva plačilo, je v javnem igralnem prostoru vprašljiva, saj po nepotrebnem vodi v razlikovanje med otroci. Ker se to dogaja v tako kakovostnem in bogatem prostoru, je še dodatno slabo.

⁷ Prispevek Sporna otroška igrišča (Delo, maj 2000) nas je seznanil celo s prvimi primeri izdane odločbe republiškega urbanističnega inšpektorja za odstranitev posameznih igral izpred stanovanjskih objektov v Ljubljani.

⁸ Raziskava je pokazala, da je področje vse manj prisotno ne le v izvedbenem smislu projektiranja in planiranja, pač pa je odsotno tudi v raziskovalnem smislu. Strokovna pozornost se uravnava po dogajanju v prostorski praksi.

⁹ Mreža civilno iniciativnih nevladnih organizacij v razvitem svetu je vse gostejša in očitno je edini pravi način za povezovanje tega družbenega interesa z delovanjem v praksi. Pojavljajo se ozko, problemsko, naravnane organizacije, ki se povezujejo na mestnih, državnih in mednarodnih ravneh.

¹⁰ Nenazadnje veliko o tem pove dejstvo, da so v mnogih državah prav različne organizacije za zaščito otrošnikov tiste, v okviru dejavnosti katerih obravnavajo vidike urejanja razmer na področju otroške igre.

¹¹ Pri uporabi pojmovne zveze posebne potrebe izrecno navajam, da gre za potrebe, ki so del siceršnjih potreb in naj ne bi navajale k izključenosti delov populacije iz celote. Končno je samo govorjenje o teh potrebah namenjeno prav izpostavitvi potrebe po vključenosti v vsakdanje življenje.

Izbrana literarura in viri

- Aspinall, P., Faozi, U.: A Projective Approach to Designing with Children, *Landscape Research* 17(3), 1992, str. 124–131.
- Barges, H.: Kiezdschungel in Berlin-Kreuzberg, *Garten+Landschaft* 6, 1990, str.102–103
- Bengsston, A.: The Child's right to play, England: International playground Association, 1974
- Boching, S., Mayer, E.: Spielen ohne Spielplatz, *Garten+Landschaft* 3, 1989.
- Chevallerie, H.: Familienspielplatz Fürth, *Garten+Landschaft* 11, 1991, str. 22–25
- Children and Environment, The state of environment, UNICEF, UNEP, 1990.
- Grosse-Bächle, L., Hasselbusch, G., Nagel, G.: Spielen in der Stadt. Bewertung der Bespielbarkeit städtischer Freiräume in Mainz, Beiträge zur Räumlichen Planung, *Zv.* 39, Hannover 1993.
- Halbwasch, M.: The Collective Memory, New York: Harper & Row Publishers, 1980. Hart, Roger A.: Children's Participation, *Innocenti essays*, Unicef, 1992.
- Hart, Roger: Children's Experience of Place, Irvington Publishers INC., New York 1979.
- Haydar, H.: Aktion Kinderstadt Wiesbaden, *Garten+Landschaft* 6, 1994, str. 42–43.
- Igra in igrače, Zbirka Cicibanove urice, Zveza prijateljev mladine Slovenije, ČGP Delo: Ljubljana 1981.
- Kinderspielplätze in Karlsruhe, Funktionen, Beispiele in der Oststadt, der Weststadt und Mühlburg, Stadt Karlsruhe, Mitteilungen Bürgermeisteramt, Št. 47, 1992.
- Konvencija o otrokovih pravicah, UNICEF, OZN, 1989.
- Kinder sind Mädchen und Jungen! Geschlechtsspezifische Aspekte in der Vertretung von Kinderinteressen, *Landschaftsvwrband Rheinland*, Koölgswinter 1996.
- Mädchengerechte Spielplätze, Stadt Karlsruhe, Jugenddezernat und Frauenbeauftragte 1995.
- Moore, R., Goltsman, S., Iacofano, D. S.: Play for All Guidelines: Planning, Design and Management of Outdoor Play Settings for All Children, MIG Communications, Berkeley, CA, 1997.
- Mean Streets: The Crisis on our Doorsteps, The National Playing Fields Association Annual Report for 1989, London 1989.
- Neue Schwerpunkte und wege bei der Spielplatz-planung, Stadt Karlsruhe Gartenbauamt 1996.
- The National Program for Playground Safety, University of Northern Iowa; 1998. (http://www.uni.edu/playground/safety_information.html)
- Otroška igrišča, Zveza prijateljev mladine, Ljubljana 1973.
- Participation of children in the development of their play areas, *Comite pour le Develpment de l'Espace pour le Jeu France*, Play Rights Vol.XII, Št. 3 (9), 1990, str. 18–19
- Philips, L. E.: Parks Design and Management, Mc Graw Hill, 1995.
- Sanoff, H.: Seeing the Environment, An Advocacy Approach, Learning environments, Raleigh, 1974.
- Schlagintweit, T.: Die Stadt bespielbar machen, *Garten+Landschaft* 5, 1994, str. 38.
- Schmidt, R.: Symbiosen zwischen Freiraumplanung und Spielanimation, *Garten+Landschaft* 3, 1989, str. 35–38.
- Sievers, J. S., Holand, K. J.: Spielumfeldprogramm Göttingen, *Garten + Landschaft* 3, 1989, str. 30–34
- Simoneti, M.: Mestne zelene površine, Znanstveno in publicistično središče, Zbirka Spekter 1/79, Ljubljana 1979.
- Simoneti, M.: Otroška igrišča v Ljubljani. raziskovalno aplikativna naloga, naročnik MOL Oddelek za raziskovalno dejavnost, Oddelek za predšolsko vzgojo, izobraževanje in šport, Ljubljana 1998.
- Spalnik, S., J., Holland, K.: Spielumfeldprogramm, *Garten+Landschaft* 3, 1989.
- Stadt für Kinder: Städtebau in Hessen-Planungshilfe für die Städtebauliche Planung, Hessisches Ministerium für Landesentwicklung, Wohnen, Landwirtschaft, Försten und Naturschutz, Wiesbaden 1992.
- Stine, S.: Ladscapes for Learning, John Wiley and Sons, New York 1997.
- Šuklje Erjavec, I., Simoneti, M, Vahtar, M.: Priporočila za urbanistično in krajinsko načrtovanje. Izhodišča. UI RS, naročnik MOP UPP, Ljubljana 1998.
- Tibbalds, F.: Making People Friendly Towns. Longman Group Limited UK, 1992.
- Ule, M., Rener, T.: Prosti čas mladih v Ljubljani. raziskovalno poročilo naročnik MOL Oddelek za kulturo in raziskovalno dejavnost in Oddelek za predšolsko vzgojo, izboraževanje, Ljubljana 1998.
- Zaumsiel, W.: Hinter den 2X7 Bergen, *Garten + Landschaft* 9, 1990, str. 17– 21.
- Ward, C.: The Child in the city, Architectual Press, London 1977.